

The Right to City Scale Validation (Case Study: Maku City Residents over the Age of 20)

Mohammad Abbaszadeh¹ | Mohammad Bagher Alizadeh Aghdam² | Safar Hayati³
| Ebrahim Hosseinpour Rendi⁴

1. Corresponding author, Department Social Sciences, Faculty of Law and Social Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran. Email: m.abbaszadeh2014@gmail.com
2. Department Social Sciences, Faculty of Law and Social Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran. Email: m.alizadeh@tabrizu.ac.ir
3. Department Social Science, Faculty of Law and Social Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran. Email: hayati@iaut.ac.ir
4. Department Social Science, Faculty of Law and Social Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran. Email: ebrahim3033@gmail.com

Article Info	ABSTRACT
<p>Article type: Research Article</p> <p>Article history Received: 05 September 2023 Received in revised form: 30 November 2023 Accepted: 06 January 2024 Published: 14 January 2024</p> <p>Keywords: Right to the City, Participation, Social Inclusion, Diversity and Urban Vitality, Right to Urban Space, Right to be Different, Social Interaction, Maku City.</p>	<p>The right to the city is a significant and contemplative notion within the realm of contemporary theories of citizenship rights. Its development persisted beyond Lefebvre's 1968 proposal, manifesting itself in the theoretical contributions of Harvey, Purcell, and others. This study investigated the validity of the questionnaire-based right-to-the-city measurement instrument, as described in the aforementioned passage.</p> <p>The research employs a survey methodology with the objective of creating instruments. The statistical population for the research comprises citizens aged 20 years and older residing in the city of Maku. A cluster sampling technique was employed to select 115 residents of this city as the statistical sample. The data was gathered via questionnaire and analyzed utilizing the software programs SPSS and LISREL. In addition to Cronbach's alpha statistics, composite reliability (CR), and confirmatory factor analysis were employed to validate the measurement models of the right to city factors.</p> <p>The examination of the eight components comprising the right to the city yielded the following conclusions: social inclusion, social justice, urban participation, the right to urban health, belonging to the city, diversity, and urban vitality were validated, as indicated by their combined reliability exceeding 0.6, factor loadings surpassing 0.3, and t coefficients surpassing 1.96. However, the validity of the right to be distinct factor was not established, as the t-coefficient values of the remaining items in the factor's measurement model were all below 1.96.</p> <p>The scale described, along with its components, possesses the capability to elucidate the framework of the right to the city. Moreover, this instrument can be employed to quantify the right to the city.</p>

Cite this article: Abbaszadeh, M., Alizadeh Aghdam, M., Hayati, S., & Hosseinpour Rendi, E. (2023). The Right to City Scale Validation (Case Study: Maku City Residents over the Age of 20). *Community Development (Rural and Urban)*, 371- 388. <https://doi.org/10.22059/jrd.2024.367719.668825>

© The Author(s). Publisher: University of Tehran Press.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jrd.2024.367719.668825>

اعتباریابی مقیاس سازه حق به شهر (مورد مطالعه: شهروندان بالای ۲۰ سال شهر ماکو)

محمد عباسزاده^۱ | محمدباقر عزیززاده اقدم^۲ | صفر حیاتی^۳ | ابراهیم حسین پور رندی^۴

۱. نویسنده مسئول، گروه علوم اجتماعی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: m.abbaszadeh2014@gmail.com

۲. گروه علوم اجتماعی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: m.alizadeh@tabrizu.ac.ir

۳. گروه علوم اجتماعی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: hayati@iaut.ac.ir

۴. گروه علوم اجتماعی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: ebrahim3033@gmail.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

حق به شهر از جمله مفاهیم مهم و قابل تأمل در عرصه نظریه‌های نوین حقوق شهروندی است که پس از مطرح شدن آن توسط لوفور در ۱۹۶۸، در کارهای نظری هاروی، پورسل و... تداوم یافت. با این وصف، این مطالعه با هدف اعتباریابی، ابزار سنجش سازه حق به شهر را در قالب پرسشنامه بررسی می‌کند.

روش پژوهش پیمایش و هدف توسعه ابزار است. جامعه آماری شهروندان بالای ۲۰ سال شهر ماکو است که با نمونه‌گیری خوشه‌ای، ۱۱۵ نفر از آنان به‌عنوان نمونه آماری برای مطالعه انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه جمع‌آوری و با نرم‌افزارهای SPSS و لیزرل تجزیه و تحلیل شدند. برای تأیید مدل‌های اندازه‌گیری عامل‌های حق به شهر، از آماره‌های آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی، تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد.

نتایج تحلیل عامل‌های هشت‌گانه حق به شهر نشان داد عامل‌های عدالت فضایی، مشارکت شهری، حق سلامت شهری، شمولیت اجتماعی، حق شهروندی شهری، تعلق شهری و تنوع و سرزندگی شهری با توجه به اینکه پایایی ترکیبی آن‌ها بیشتر از ۰/۶، بارهای عاملی بالای ۰/۳ و ضرایب t بالای ۱/۹۶ داشتند، تأیید شدند. اما عامل حق متفاوت بودن با توجه به اینکه مقدار ضرایب t گویه‌های باقی‌مانده در مدل اندازه‌گیری عامل مذکور کمتر از ۱/۹۶ بود، تأیید نشد.

مقیاس مذکور با مؤلفه‌های به‌کاررفته، قابلیت تبیین سازه حق به شهر را دارد و می‌توان از این ابزار برای سنجش حق به شهر استفاده کرد.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۶/۱۴

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۹/۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۱۶

تاریخ انتشار: ۱۴۲۰/۱۰/۲۴

کلیدواژه‌ها:

تعامل اجتماعی، تنوع و سرزندگی شهری، حق به شهر، حق فضای شهری، حق متفاوت بودن، شمولیت اجتماعی، شهر ماکو، مشارکت.

استناد: عباسزاده، محمد، عزیززاده اقدم، محمدباقر، حیاتی، صفر و حسین پور رندی، ابراهیم (۱۴۰۲). اعتباریابی سازه مقیاس حق به شهر (مورد مطالعه: شهروندان بالای ۲۰ سال شهر ماکو). توسعه محلی (روستایی-شهری)، ۱۵(۲): ۳۷۱-۳۸۸. <https://doi.org/10.22059/jrd.2024.367719.668825>

© نویسنندگان

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jrd.2024.367719.668825>

۱. مقدمه

موضوع شکل‌گیری شهرها و شهروندان همواره مورد توجه اندیشمندان حوزه‌های مختلف بوده است. عوامل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، نظامی و... هر یک تا اندازه‌ای در شکل‌گیری و توسعه شهرها نقش داشته‌اند. به فراخور موضوع، آنچه مهم است توجه به این نکته است که در قالب توسعه شهرها حقوق شهروندان در قالب حق به شهر، موضوع درخور اعتنایی بوده است؛ مفهومی که در ادبیات شهری، محصول مجموعه بحران‌های شهری است که در واکنش به دایره محدود کنشگران تصمیم‌ساز درباره مسائل شهرها پدیدار شد (اشتیاقی و شارع‌پور، ۱۳۹۹). حق به شهر مستلزم تعریف حق دستیابی نه تنها به آنچه در حال حاضر وجود دارد، بلکه به بازتولید شهری با تصاویر متفاوت و تعریف خوانش‌های نو از شهر موجود است. از این رو حق به شهر رویکردی مبتنی بر جامعه، با هدف به‌رسمیت‌شناختن شهر به مثابه مکانی برای بازتولید روابط اجتماعی قدرت و حق مشارکت تعریف می‌شود (رفعیان و الوندی‌پور، ۲۰۱۵: ۲۹-۳۰). اینکه تا چه اندازه همه شهروندان ساکن در شهرها به همه این حقوق دسترسی دارند، موضوعی است که باید به آن پرداخته شود (سنایی و همکاران، ۱۴۰۱: ۴۸). پژوهشگران برای بررسی تجربی حق به شهر، شاخص‌های متعددی طراحی و استفاده کرده‌اند (رفعیان و الوندی‌پور، ۱۳۹۴؛ کاظمی و تفنگچی، ۱۳۹۶؛ پورمحمدی و همکاران، ۱۳۹۸؛ کتابچی و ولی‌بیگی، ۱۳۹۹؛ فنی و احمدی، ۱۳۹۹؛ سنایی و همکاران، ۱۴۰۱؛ حبیب‌نژاد و خسروی، ۱۴۰۱). این پژوهش با بررسی آرای صاحب‌نظران، پیشینه نظری و عملی مرتبط با نظریه حق به شهر، سعی در شناخت مؤلفه‌ها، شاخص‌ها، عملیاتی‌کردن و اعتباریابی مقیاس حق به شهر را دارد. به عبارتی پژوهش حاضر با اعتبارسنجی مقیاس حق به شهر در بین شهروندان بالای ۲۰ سال شهر ماکو، مقیاسی علمی در اختیار پژوهشگران حوزه شهری قرار می‌دهد.

۲. چارچوب نظری

به نظر لوفور، حق به شهر نمایانگر حق مشارکت در جامعه از طریق فعالیت‌های روزمره است. به نظر او، زندگی روزمره و شهر با یکدیگر ارتباطی ناگسستنی دارند. تحقق زندگی شهری فقط از طریق توانایی تأیید امور اجتماعی در حوزه‌های سیاسی و اقتصادی - به‌گونه‌ای که به ساکنان اجازه مشارکت تمام‌عیار در جامعه را بدهد - میسر است. حق به شهر لوفور از طریق روابط اجتماعی شکل می‌گیرد و به محض مطالبه، ارزش خود را به دست می‌آورد و شیوه‌های جدید زندگی، روابط اجتماعی جدید و امکان‌های جدید را برای مبارزات سیاسی ایجاد می‌کند. در این مفهوم حق به شهر، «به‌جای مالکیتی که برخی افراد از آن برخوردار و سایرین از آن محروم‌اند، به مطالبه منابع مورد نیاز برای رفع نیازهای اساسی و تحقق منافع همه اعضای جامعه تبدیل می‌شود. از نظر حقوق به شهر و حقوق مشارکت سیاسی، حقوق به‌جای دارایی ذاتی و طبیعی افراد، یکی از جنبه‌های تعلق اجتماعی است» (لوفور، ۱۳۹۳: ۱۷۰). لوفور در نظریه خود بر تخصیص فضا و زمان تأکید می‌کند. به عقیده او، هر کس حق غیرقابل‌فروش و غیرقابل‌انتقال به استفاده از فضاهای شهری را به‌منظور تهیه ضروریات زندگی روزمره‌اش دارد؛ بنابراین ارزش استفاده از فضا بیشتر از ارزش اقتصادی است؛ یعنی عملکرد اجتماعی فضا همیشه مهم‌تر از سودی است که با فروش یا بهره‌برداری از فضا به دست می‌آید (بوئر و وریس، ۲۰۰۹: ۱۳۲۲-۱۳۲۳). در نظریه لوفور، شهروند به ساکنان شهر اطلاق می‌شود که دو نوع حق دارند (رهبری و شارع‌پور، ۱۳۹۳: ۱۲۰؛ مداح و روشنفکر، ۱۳۹۴: ۶۰؛ رفعیان و الوندی‌پور، ۱۳۹۴: ۲۹؛ پورسل، ۲۰۰۲): ۱. حق اختصاص دادن به خود؛ حق استفاده کامل از فضای شهری در زندگی روزمره، حق زندگی کردن، بازی کردن، حق تصرف و تولید فضای جدید و...؛ ۲. حق مشارکت؛ حق اینکه همه ساکنان شهر (با هر قومیت، نژاد، مذهب، طبقه اجتماعی-اقتصادی و...) در تصمیم‌گیری‌های مربوط به فضاهای شهری و تولید فضاهای شهری دخیل

هستند. این تصمیم‌گیری می‌تواند به دولت (تصمیم سیاسی)، سرمایه (تصمیم به سرمایه‌گذاری کردن یا نکردن)، نهاد چندجانبه (قوانین تجارت سازمان تجارت جهانی) یا هر نهاد دیگری مربوط باشد که در تولید فضاهای شهری نقش دارند. همچنین این حق می‌تواند در هر سطحی از تصمیم‌گیری (ملی، منطقه و محلی) و در هر مقیاسی باشد (احمدی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۹).

به باور لوفور، فضای اجتماعی فرآورده و تولید اجتماعی است و بسته به شیوه تولید می‌توان فضاهای مختلفی در هر جامعه‌ای تصور کرد (صفری و همکاران، ۱۳۹۹: ۴۲۳). نتیجه مهم پژوهش لوفور برای فضای سرمایه‌داری این است که این فضا تکه‌تکه است و الزامات اقتصاد سرمایه‌دارانه آن را شکل داده است. دولت نیز از طریق نقش خود به‌عنوان تأمین‌کننده زیرساخت‌ها و مدیریت منابع، شکل‌گیری فضای انتزاعی را تسهیل می‌کند؛ بنابراین، فضا بستری مناسب برای تولید «نظم اجتماعی» مورد نظر است (حیبی و امیری، ۱۳۹۴: ۱۲). آنچه در این میان مهم است، توجه به مجموعه‌ای از مفاهیم مرتبط با حقوق انسان‌ها و به‌خصوص مردم‌سالاری است؛ یعنی به گفته هاروی (۲۰۰۳: ۹۳۹) «در مفهوم حق‌به‌شهر، هم حق دسترسی به شهر و هم حق تغییر آن از سوی عاملان اجتماعی مورد توجه است» (علاءالدینی و جمشیدی‌نسب، ۱۳۹۴: ۲۴۵). به همین سبب می‌گویند حق‌به‌شهر حق به‌چالش‌کشیدن خودمان از طریق تغییر شهر است. حق آزادی ساختن و بازسازی شهرها، یکی از بارزترین و درعین‌حال نادیده‌گرفته‌شده‌ترین حق انسانی است. هاروی حق کنترل دموکراتیک بیشتر مبتنی بر تولید و کاربرد سرمایه را خواسته جنبش‌های اجتماعی به‌هم‌پیوسته‌ی جهانی می‌داند؛ از آنجا که فرایند شهرسازی، مسیر اصلی کاربرد سرمایه‌ی مازاد است، اعمال مدیریت دموکراتیک بر مصارف شهری آن، حق‌به‌شهر را تشکیل می‌دهد (حیب‌نژاد و خسروی، ۱۴۰۱: ۱۶۸-۱۶۹).

هاروی حق‌به‌شهر را فراتر از دسترسی به امکانات شهری می‌داند و آن را «حق تغییردادن خودمان از طریق تغییردادن شهر» معنا می‌کند. «این پرسش که چگونه شهری مطلوب ما است، نمی‌تواند جدا از این پرسش باشد که خواستار چه نوع روابط اجتماعی، ارتباط با طبیعت، شیوه زندگی، فناوری و ارزش‌های زیباشناختی هستیم. حق‌به‌شهر بسیار فراتر از آزادی در دسترسی به امکانات شهری است. حق‌به‌شهر حق تغییردادن خودمان از طریق تغییردادن شهر است. به‌علاوه این حقی عمومی و نه فردی است؛ چه این دگرگونی به‌طور اجتناب‌ناپذیری وابسته به اعمال نیروی جمعی در تغییرشکل‌دادن به روند توسعه شهری است» (هاروی، ۱۳۹۱: ۷). با لحاظ اینکه «حق شهر نه یک حق منفرد، بلکه مجموعه‌ای از حقوق است» (لیم و همکاران، ۲۰۲۱: ۲۳۷)، ابعاد آن در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. ابعاد و مؤلفه‌های مرتبط با سازه حق‌به‌شهر

تعریف مؤلفه	مؤلفه شناسایی شده
براون ^۱ (۲۰۰۹) شمولیت اجتماعی را شامل آزادی، استقلال و منافع شهری برای همه، شفافیت، به‌رسمیت‌شناسی تنوع در زندگی اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی شهروندان و... می‌داند.	شمولیت اجتماعی
قابلیت مکان برای تأمین فعالیت‌ها و استفاده‌کننده‌های متنوع با هدف تنوع تعاملات اجتماعی به‌گونه‌ای که امنیت، برابری و راحتی برای همه استفاده‌کنندگان فراهم آورد.	سرزندگی شهری
از نظر جوف ^۲ (۲۰۱۰)، دسترسی به شهر شامل دسترسی مؤثر به بیمارستان، خدمات شهری، مناطق فرهنگی، نزدیکی به مراکز کار، حمل‌ونقل و حق انتخاب نوع حمل‌ونقل است (کتاچی و ولی‌بیگی، ۱۳۹۹: علی‌پورکوهی و همکاران، ۱۴۰۱).	دسترسی فضایی و دسترسی به شهر
فراهم‌ساختن فرصت‌هایی برای شهروندان برای شرکت کردن در تصمیم‌های دولتی و...	مشارکت شهری

تعریف مؤلفه	مؤلفه شناسایی شده
مشارکت داوطلبانه در امور عمرانی، اجتماعی و فرهنگی	حق شهروندی شهری
با مؤلفه‌های مانند آزادی در ابزار عقیده و نظر، آزادی گروه‌های قومی مختلف در زندگی در شهرهای مختلف مرتبط است.	حق متفاوت بودن
هاگرتی ^۱ و همکاران (۲۰۱۵) احساس تعلق را به عنوان تجربه مداخله شخصی در یک سیستم یا محیط عنوان کرده‌اند؛ به طوری که افراد خود را جزئی جدایی‌ناپذیر از آن سیستم یا محیط می‌دانند (ویسی و چاره‌جو، ۱۴۰۰).	تعلق شهری
عوامل اجتماعی مرتبط با سلامت فردی، سلامت محیط، سکونتگاه‌های سالم، سلامت جاده‌ای، شیوه زندگی سالم، امنیت، خشونت، سلامت غذا و امکانات تفریحی مناسب	حق سلامت شهری

۳. پیشینه تجربی

با بررسی در خصوص سابقه و پیشینه بررسی موضوع توسط پژوهشگران، مهم‌ترین تحقیقات و پژوهش‌های انجام‌شده به شرح جدول ۲ مشخص شد.

جدول ۲. پیشینه تجربی تحقیق

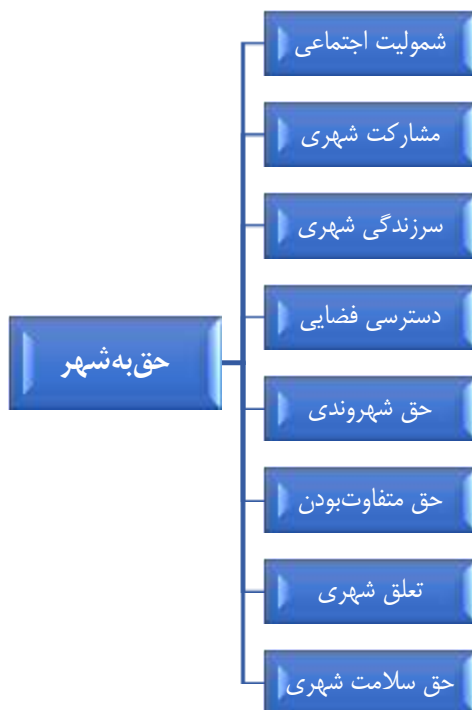
نام پژوهشگر (ان)/سال پژوهش	عنوان پژوهش	روش پژوهش-ابزار پژوهش	مؤلفه‌های حق به شهر
رهبری و شارع‌پور (۱۳۹۱)	جنسیت و حق به شهر: آزمون نظریه لوفور در تهران	کمی: پرسشنامه	مشارکت زنان در شهر و اختصاص‌یابی فضای شهری به زنان و مردان
علاءالدینی و جمشیدی‌نسب (۱۳۹۴)	مسکن مهر و حق به شهر جماعت‌های جدید: مطالعه‌ی موردی پروژه پرد	کیفی: مشاهده و مصاحبه	تأمین سرپناه ارزان قیمت
رفعت‌پور و همکاران (۱۳۹۴)	جایگاه شهروندان تهرانی در نردبان آرنستاین: بررسی جنسیتی بعد مشارکتی حق به شهر	کمی: پرسشنامه	دخالت شهروندان در طراحی فضا
رفعیان و الوندی‌پور (۱۳۹۴)	مفهوم‌پردازی اندیشه حق به شهر	کیفی: سندگزینی و تحلیل تماتیک اسناد و دیدگاه‌های صاحب‌نظران	تعلق یافتن شهر به شهروندان و مشارکت آنان در اداره امور شهری
آرایی و همکاران (۱۳۹۶)	توصیه‌های سیاستی موانع تحقق‌پذیری حکمرانی خوب در اداره امور عمومی	کمی: پرسشنامه	شفافیت و مشارکت
خداپاری مطلق و همکاران (۱۳۹۶)	بررسی تأثیر شاخص‌های مطلوبیت فضای شهری بر میزان تحقق حق به شهر (مورد مطالعه: شهر بابلسر)	کمی: پرسشنامه	مطلوبیت فضای شهر
پیری و همکاران (۱۳۹۸)	حق بر شهر در محله صادقیه کرمانشاه	کیفی: مشاهده، مصاحبه، بررسی اسناد	امکانات شهری
زارع شاه‌آبادی و غلامی (۱۳۹۹)	رابطه بین حق به شهر و احساس تعلق در بین شهروندان ۱۸ سال به بالای شهر یزد	کمی: پرسشنامه	احساس تعلق به شهر
صفری و همکاران (۱۳۹۹)	تأثیر حضور در فضای زنانه بر حق زنان به شهر با نقش تعدیل‌گر انگیزه (مورد مطالعه: پارک‌های	کمی: پرسشنامه	امنیت

نام پژوهشگر (ان)/سال پژوهش	عنوان پژوهش	روش پژوهش-ابزار پژوهش	مؤلفه‌های حق‌به‌شهر
	بانوان شهر اصفهان)		
محمدی و کاظمی (۱۳۹۹)	بازخوانی یک طرح شهری با بهره‌گیری از انگاره حق‌به‌شهر - مجتمع تجاری عرش آجدانیه تهران	کیفی: مصاحبه	حق به حرکت و دسترسی، حق به فضای عمومی، حق دسترسی به فضای سبز، حق برخورداری از امنیت و حق مشارکت ساکنان در اداره امور محله
اشتیاقی و همکاران (۱۴۰۰)	بررسی بایسته‌های حق‌به‌شهر در فرایند سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی توسعه شهرها (موردی توسعه حمل‌ونقل شهر تهران)	کیفی: مصاحبه	ظرفیت قانونی مشارکت، ظرفیت نهادی، مکانیسم‌های شفاف‌سازی و نظارتی
ابراهیمی و همکاران (۱۴۰۱)	رهیافتی نو در توسعه شهری مبتنی بر رویکرد حق‌به‌شهر	کیفی: تحلیل محتوای کیفی جهت‌دار	حق به تصاحب، حق به مشارکت و حق به تفاوت

۴. تدوین سؤال تحقیق و مدل مفهومی

به‌منظور تدوین مدل مفهومی حق‌به‌شهر و مؤلفه‌های آن، پس از مرور ادبیات نظری و تجربی حق‌به‌شهر، آرای دو تن از نظریه‌پردازان مهم حق‌به‌شهر - لوفور و هاروی - پرداخته شد و سپس با توجه به چارچوب نظری و تجربی تحقیق و جمع‌بندی آن‌ها، مؤلفه‌های اصلی حق‌به‌شهر استخراج شد (شکل ۱). براین‌اساس، سؤال اصلی تحقیق را می‌توان چنین صورت‌بندی کرد:

- آیا داده‌های جمع‌آوری شده از شهروندان شهر ماکو، تأییدکننده مدل مفهومی حق‌به‌شهر و مؤلفه‌های هشت‌گانه آن هستند؟

نمودار ۱. مؤلفه‌های حق‌به‌شهر

۵. روش‌شناسی پژوهش

با توجه به بررسی انجام‌شده، پرسشنامه‌های متعدد با ابعاد متفاوت برای سنجش ادراک حق‌به‌شهر طراحی شده و هرکدام از پژوهشگران به ابعاد و مقوله‌های گاهی متفاوت در خصوص نظریه حق‌به‌شهر پرداخته‌اند (رفیعیان و الوندی پور، ۱۳۹۴؛ پورمحمدی و همکاران، ۱۳۹۸؛ کتابچی و ولی‌بیگی، ۱۳۹۹؛ فنی و احمدی، ۱۳۹۹؛ سنایی و همکاران، ۱۴۰۱؛ حبیب‌نژاد و خسروی، ۱۴۰۱). به این ترتیب، در این پژوهش ضمن بررسی پژوهش‌های انجام‌شده، برای عملیاتی کردن سازه حق‌به‌شهر براساس مبانی نظری، پیشینه تجربی و گستره مفهومی، هشت عامل اصلی عدالت فضایی، مشارکت شهری، حق سلامت شهری، شمولیت اجتماعی، حق شهروندی، تعلق شهری، تنوع و سرزندگی شهری و حق متفاوت‌بودن انتخاب و بررسی شد.

در این مطالعه، از روش کمی و تکنیک پیمایش استفاده شده است. پژوهش حاضر از لحاظ زمانی مقطعی، به لحاظ هدف کاربردی و از نظر عمق پهنانگر به‌شمار می‌آید. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه شهروندان بالای ۲۰ سال ساکن شهر ماکو است که براساس آمار شبکه بهداشت، سازمان منطقه آزاد تجاری، صنعتی و فرمانداری ماکو به تعداد ۳۳،۳۲۸ نفر و نمونه آماری، ۱۱۵ نفر انتخاب و آزمون شدند. شیوه نمونه‌گیری نیز خوشه‌ای چندمرحله‌ای بود. برای این نمونه‌گیری، با در نظر گرفتن اینکه شهر ماکو، از لحاظ کاربری شامل محله‌های مختلف (از نظر وضعیت اقتصادی و اجتماعی) است، پس از تعیین حجم نمونه و تقسیم شهر به محله‌های مختلف، نمونه‌ها تخصیص یافتند. به منظور توزیع و جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، ابتدا محله‌های مختلف انتخاب و سپس درون هر محله به نسبت وجود خانوارها، بلوک‌های کوچک‌تر به‌عنوان یک خوشه در نظر گرفته شدند. سپس از هر محله سه خیابان انتخاب و از هر خیابان نیز چهار کوچه و از هر کوچه به‌طور متوسط شش پلاک برای تکمیل حجم نمونه انتخاب شدند. گردآوری اطلاعات به کمک پرسشنامه انجام گرفت.

گویه‌های مورد استفاده برای هر مقوله با استفاده از منابع و پژوهش‌های پیشین و تعدادی از آن‌ها به‌صورت محقق‌ساخته طراحی شد. نحوه ایجاد شاخص‌ها هم به این شکل بود که گویه‌ها و سؤالات به‌صورت طیف لیکرت طراحی شدند و سپس با میانگین‌گیری از گویه‌های ابعاد حق‌به‌شهر که در جدول ۴ (بخش یافته‌ها) آمده است، شاخص‌ها ایجاد شدند. پس از گردآوری داده‌ها، برای شاخص‌سازی و توصیف داده‌ها و محاسبه آلفای کرونباخ از نرم‌افزار SPSS و برای بررسی اعتبار سازه‌ای از طریق تحلیل‌عاملی تأییدی، از نرم‌افزار لیزرل بهره گرفته شده است.

برای ارزیابی پایایی ابعاد هشت‌گانه حق‌به‌شهر، از آماره آلفای کرونباخ استفاده شد که سازگاری و پایایی درونی متغیرها را اندازه‌گیری می‌کند. ضرایب آلفای کرونباخ هرکدام از ابعاد حق‌به‌شهر در جدول ۳ آمده است. همچنین از شاخص‌های پایایی ترکیبی^۱ نیز که امکان محاسبه آن‌ها در مدل‌های ساختار کوواریانس وجود دارد، استفاده شد. مقدار قابل‌قبول برای این شاخص $0/6$ و بالاتر از آن است که نشان‌دهنده وجود سازگاری درونی بین گویه‌ها است (هیر^۲ و همکاران، ۲۰۰۹). بدین معنا که همه گویه‌ها معرف یک عامل پنهان مشابه هستند.

جدول ۳. تعداد گویه‌ها و مؤلفه‌های حق به شهر

تعداد گویه‌ها	مؤلفه‌های حق به شهر
۹	مشارکت شهری
۱۳	عدالت فضایی
۷	شمولیت اجتماعی
۳	حق شهروندی شهری
۳	حق متفاوت بودن
۹	تعلق شهری
۱۸	سرزندگی شهری
۱۶	حق سلامت شهری

۶. یافته‌ها

براساس نتایج توصیفی تحقیق، از ۱۱۵ نفر پاسخگو، ۵۸ نفر (۴/۵۰ درصد) مرد و ۵۷ نفر (۶/۴۹ درصد) زن هستند. میانگین سنی پاسخگویان ۳۴/۷۲ سال با انحراف استاندارد ۱۱/۲۶ است. همان‌طور که در بخش روش‌شناسی گفته شد، برای ارزیابی اعتبار سازه‌ای ابعاد هشت‌گانه حق به شهر، از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد که نتایج آن در جدول ۴ آمده است. نتایج جدول ۴ حاکی از آن است که میزان بارهای عاملی همه گویه‌های مشارکت شهری بیشتر از ۰/۳ و ضرایب t همه بارهای عاملی بالاتر از ۱/۹۶ و معنادار است. همچنین مقدار پایایی ترکیبی محاسبه‌شده برای عامل مشارکت شهری حدود ۰/۶ است که بیانگر پایایی قابل قبول برای مدل اندازه‌گیری مشارکت شهری است. همچنین در مدل اولیه تحلیل عاملی تأییدی عدالت فضایی، گویه ۱۵۰ دارای بار عاملی کمتر از ۰/۳ بود که در مدل نهایی گویه مذکور حذف شد (به غیر از گویه ۱۴۸ که به دلیل اینکه بار عاملی آن برابر با ۰/۲۹ و نزدیک با ۰/۳ بود، حذف نشد). همچنین مقدار پایایی ترکیبی برای عامل عدالت فضایی ۰/۹ است که بیانگر پایایی خیلی خوب برای مدل اندازه‌گیری عدالت فضایی است.

در مدل اولیه تحلیل عاملی تأییدی حق متفاوت بودن نیز بار عاملی گویه ۱۶۸ کمتر از ۰/۳ بود که در مدل نهایی حذف شد. با وجود این، مدل نهایی تحلیل عاملی حق متفاوت بودن به دلیل اینکه مقدار ضرایب t هر سه گویه باقی‌مانده کمتر از ۱/۹۶ و غیرمعنادار است که براین اساس مدل اندازه‌گیری نهایی حق متفاوت بودن قابل تأیید نیست. میزان بارهای عاملی همه گویه‌های حق سلامت شهری بیشتر از ۰/۳ و ضرایب t همه بارهای عاملی بالاتر از ۱/۹۶ و معنادار است. همچنین مقدار پایایی ترکیبی محاسبه‌شده برای عامل حق سلامت شهری ۰/۹۱ است که بیانگر پایایی خیلی مناسب برای مدل اندازه‌گیری مذکور است. در مدل اولیه تحلیل عاملی تأییدی، حق متفاوت بودن نیز بار عاملی گویه ۱۶۸ کمتر از ۰/۳ بود که در مدل نهایی حذف شد. با وجود این، مدل نهایی تحلیل عاملی حق متفاوت بودن به دلیل اینکه مقدار ضرایب t هر سه گویه باقی‌مانده کمتر از ۱/۹۶ و غیرمعنادار است که براین اساس مدل اندازه‌گیری نهایی حق متفاوت بودن قابل تأیید نیست. میزان بارهای عاملی همه گویه‌های حق سلامت شهری بیشتر از ۰/۳ و ضرایب t همه بارهای عاملی بالاتر از ۱/۹۶ و معنادار است. همچنین مقدار پایایی ترکیبی محاسبه‌شده برای عامل حق سلامت شهری ۰/۹۱ است که بیانگر پایایی خیلی مناسب برای مدل اندازه‌گیری مذکور است.

براساس نتایج، میزان بارهای عاملی همه گویه‌های شمولیت اجتماعی (به جز گویه ۱۵۴ که در مدل نهایی حذف شد) بالاتر از ۰/۳ و ضرایب t همه بارهای عاملی بالاتر از ۱/۹۶ و معنادار است. همچنین مقدار پایایی ترکیبی محاسبه‌شده برای عامل شمولیت اجتماعی ۰/۸۵ است که بیانگر پایایی خیلی مناسب برای مدل اندازه‌گیری مذکور است. همچنین در مدل اولیه تحلیل عاملی تأییدی حق

شهروندی شهری، گویه ۱۶۱ و ۱۶۲ دارای بارهای عاملی کمتر از ۰/۳ بودند که در مدل نهایی، گویه مذکور حذف شد. همچنین مقدار پایایی ترکیبی محاسبه شده برای عامل‌های باقیمانده در مدل حق شهروندی شهری ۰/۹۶ شد که بیانگر پایایی خوب برای مدل اندازه‌گیری حق شهروندی شهری است.

طبق نتایج جدول ۴، میزان بارهای عاملی همه گویه‌های تعلق شهری بیشتر از ۰/۳ و ضرایب t همه بارهای عاملی بالاتر از ۱/۹۶ و معنادار است. همچنین مقدار پایایی ترکیبی محاسبه شده برای عامل تعلق شهری ۰/۹ است که بیانگر پایایی خیلی مناسب برای مدل اندازه‌گیری مذکور است.

همچنین در مدل اولیه تحلیل عاملی تأییدی تنوع و سرزندگی شهری، گویه‌های ۱۸۸، ۱۹۶، ۱۹۷، ۲۰۰ و ۲۰۱ دارای بار عاملی کمتر از ۰/۳ بود که در مدل نهایی، گویه مذکور حذف شدند. همچنین مقدار پایایی ترکیبی محاسبه شده برای عامل‌های باقی‌مانده در مدل حق تنوع و سرزندگی شهری ۰/۹۱ شد که بیانگر پایایی خیلی خوب برای مدل اندازه‌گیری تنوع و سرزندگی شهری است.

جدول ۴. نتایج تحلیل عاملی تأییدی، پایایی ترکیبی و مقدار آلفای کرونباخ گویه‌های ابعاد حق به شهر

مقدار ضرایب t	مقدار بار عاملی	گویه	مقدار پایایی ترکیبی	مقدار آلفای کرونباخ	بعد
۶/۷۷	۰/۶۷	در صورت امکان می‌توانم در تصمیم‌گیری‌های مهم شهرم مشارکت کنم.	۰/۶	۰/۷۹	مشارکت شهری
۷/۰۳	۰/۷۶	در کارهای داوطلبانه مربوط به بهسازی شهرم مشارکت فعال دارم.			
۷/۱۵	۰/۸۱	معمولاً در انتخابات شوراهای شهر مشارکت می‌کنم.			
۶/۸۸	۰/۷۱	در امور مربوط به محله سکونت‌م مشارکت فعال دارم.			
۶/۶۸	۰/۶۵	به‌عنوان یک شهروند، این حق را دارم که در امور مربوط به شهرم مشارکت داشته باشم.			
۴/۷۶	۰/۳۶	حاضرم برای حل مشکلات شهر مشارکت داشته باشم.			
۷/۲۶	۰/۸۶	از مشارکت زنان در حل مشکلات شهری حمایت می‌کنم.			
۶/۵۱	۰/۶۱	در صورت امکان می‌توانم در انجمن‌های خیریه شهرم مشارکت و همکاری کنم.			
۶/۹۷	۰/۷۴	حس می‌کنم می‌توانم انتقادات خود را از عملکرد مسئولان شهر بیان و اعلام کنم.			
۶/۷۸	۰/۴۶	فضای سبز و پارک‌های شهری کافی برای شهروندان شهر ماکو وجود دارد.	۰/۹	۰/۸۸	عدالت فضایی
۶/۳۴	۰/۳۵	در شهرم پیاده‌روها برای عابران پیاده مناسب و قابل استفاده هستند.			
۶/۶۱	۰/۴۱	بیشتر افراد ساکن شهرم به مسکن مناسب دسترسی دارند.			
۶/۶۰	۰/۴۱	پزشکان عمومی در نقاط مختلف شهر تقریباً به یک اندازه توزیع شده‌اند.			
۶/۴۸	۰/۳۸	پزشکان متخصص در نقاط مختلف شهر تقریباً به یک اندازه توزیع شده‌اند.			
۷/۲۶	۰/۶۹	در شهر ماکو داروخانه‌ها عادلانه توزیع شده‌اند.			
۶/۶۳	۰/۴۲	در شهر ماکو امکانات فرهنگی مانند کانون‌های پرورش فکری و... برای			

مقدار ضرایب t	مقدار بار عاملی	گویه	مقدار پایایی ترکیبی	مقدار آلفای کرونباخ	بعد
		استفاده شهروندان از اوقات فراغت وجود دارد.			
۷	۰/۵۴	توزیع فضاهای عمومی شهر مانند پارک‌ها و فضای سبز عادلانه است.			
۷/۴۸	۰/۹۱	برای استفاده از امکانات زندگی در شهر مانند کافه‌تریاها مشکلی ندارم.			
۷/۴۹	۰/۹۱	برای استفاده از امکانات زندگی در شهر مانند رستوران‌ها مشکلی ندارم.			
۷/۱۵	۰/۶۲	در ماکو، باشگاه‌های ورزشی کافی برای استفاده شهروندان وجود دارد.			
-	-	احساس می‌کنم در محله‌های مختلف شهر، توزیع مدارس به صورت عادلانه رعایت نشده است.			
۷/۴۱	۰/۸۲	با توجه به ظرفیت شهر، تعداد دانشگاه‌های ماکو متناسب با نیاز شهر است.			
۷/۳۱	۰/۷۳	نانوایی‌ها در شهر ماکو عادلانه توزیع شده‌اند.			
۶/۲۰	۰/۴۱	فکر می‌کنم همه شهروندان از یکدیگر حمایت می‌کنند.	۰/۸۵	۰/۸۴	شمولیت اجتماعی
۴/۱۰	۰/۲۱	فکر می‌کنم در شهرم عدالت اجتماعی برای همه رعایت می‌شود.			
۶/۸۰	۰/۵۵	احساس می‌کنم همه مردم شهرم به سوی هدف مشترکی حرکت می‌کنند.			
۷/۴۳	۰/۸۸	از زندگی کردن در شهرم احساس سربلندی و به آن افتخار می‌کنم.			
۶/۶۰	۰/۴۹	در شهر ماکو، سالمندان به راحتی می‌توانند از امکانات عمومی شهر استفاده کنند.			
۶/۷۳	۰/۵۲	در شهر ما کودکان به راحتی می‌توانند از امکانات عمومی شهر استفاده کنند.			
۷/۱۴	۰/۶۹	فکر می‌کنم برای معلولان امکانات کافی زندگی وجود دارد.			
۶/۷۵	۰/۸۵	با برگزاری و حضور در جلسات به حل مشکلات شهرم کمک می‌کنم.	۰/۹۶	۰/۶۲	حق شهروندی شهری
-	-	اگر امکان داشته باشم، حاضرم در امور عمرانی شهر و محله‌ام مانند مرمت کوچه‌ها، خیابان‌ها و... کمک مالی کنم.			
-	-	می‌توانم به صورت داوطلبانه در امور عمرانی خیرخواهانه مانند کمک به زیباسازی شهر کمک و همکاری کنم.			
-۰/۰۲	-۰/۰۱	به همکاری با فرهنگ‌سرا، کتابخانه و امور فرهنگی شهر علاقه‌مندم.			
۵/۳۵	۰/۷۳	سعی می‌کنم در امور مربوط به محل سکونت با هم‌محله‌هایم مشارکت و همکاری کنم.			
۵/۶۰	۰/۹۱	در شهر من، امکان ابراز عقیده و نظر برای همه فراهم است.			
-۰/۵	۱/۶۳	در ماکو، گروه‌ها و اقلیت‌های قومی آزادانه می‌توانند زندگی و ابراز عقیده کنند.		۰/۵۸	حق متفاوت بودن
۶/۷۵	۰/۹۵	همه گروه‌ها و اقلیت‌ها با هر زبان و سلیقه‌ای حق دارند در ماکو زندگی کنند.			
-	-	می‌توانم در شهرم متفاوت با دیگران زندگی کنم.			
۷/۱۰	۰/۵۹	اجازه نمی‌دهم شهرم در جایی بدنام شود و هرطور شده از آن دفاع می‌کنم.	۰/۹۰	۰/۹۰	تعلق

مقدار ضرایب t	مقدار بار عاملی	گویه	مقدار پایایی ترکیبی	مقدار آلفای کرونباخ	بعد
۶/۲۹	۰/۳۴	از اینکه دارای صفت ماکویی هستم و مرا به این صفت صدا بزنند، احساس رضایت و غرور می‌کنم.			شهری
۶/۶۰	۰/۴۰	وقتی در خیابان‌های ماکو قدم می‌زنم، احساس می‌کنم تاریخ شهر را تماشا می‌کنم.			
۶/۴۰	۰/۳۶	با تماشای نمادهای ماکو مانند کوه و قیه، حس غرور به من دست می‌دهد.			
۵/۶۱	۰/۲۵	مکان‌های تاریخی ماکو مانند مسجد جامع و عمارت کلاه‌فرنگی، مرا به شهرم وابسته‌تر می‌کند.			
۷/۲۹	۰/۷۱	فکر نمی‌کنم در هیچ شهری به اندازه ماکو احساس خوشبختی و آرامش داشته باشم.			
۶/۸۱	۰/۴۶	ماکو دارای تاریخی پربار و قابل‌بیان برای همه نسل‌های فعلی و آینده است.			
۶/۹۱	۰/۵	فکر می‌کنم ماکو دارای فرهنگ خاصی است که ماکویی‌ها را از شهرهای دیگر متمایز و قابل‌تشخیص می‌کند.			
۷/۳۰	۰/۷۱	با هم‌شهریانم و کسانی که ماکویی هستند، حس مشترک زیادی دارم.			
۷/۰۴	۰/۴۸	پیاده‌راه‌ها در شهر ماکو متنوع هستند.			
۷/۰۳	۰/۴۷	فعالیت در فضاهای خیابانی برای شهروندان در شهر ماکو فراهم است.			
۶/۶۳	۰/۳۴	تنوع مبلمان شهری (ایستگاه‌های اتوبوس، سطل زباله، آب‌نماها و...) در ماکو دیده می‌شود.			
۶/۲۰	۰/۲۶	تنوع مکان‌های خدماتی برای شهروندان در شهر ماکو فراهم است.			
۵/۹۵	۰/۲۳	تنوع مراکز تفریحی برای شهروندان در شهر ماکو فراهم است.			
۷/۱۷	۰/۵۵	پوشش در فضاهای شهری ماکو متنوع است.			
۷/۳۴	۰/۶۹	کسب‌وکار در شهر ماکو جریان دارد.			
۷/۳۹	۰/۷۴	روابط اجتماعی در شهر ماکو به راحتی صورت می‌گیرد.			
۷/۵	۰/۹۰	ساختمان‌های دارای معماری خاص در شهر ماکو وجود دارند.			
۷/۴۷	۰/۸۵	روشنایی در روز و شب در شهر ماکو مشکلی ندارد.			
-	-	در شهر ماکو از آلودگی دور هستیم.			
۷/۴۷	۰/۸۵	عبور و مرور مردم در شهر ماکو به راحتی صورت می‌پذیرد.			
۷/۳۰	۰/۶۵	رنگ‌آمیزی محیط شهری ماکو مطلوب است.			
۷/۲۴	۰/۶۰	فضای سبز و آب‌نماها در شهر ما چشم‌نواز هستند.			
۷/۲۸	۰/۶۳	مسیر پیاده و سواره در شهر ماکو در حد قابل‌قبولی تفکیک شده‌اند.			
-	-	فاضلاب شهری در شهر ماکو مشکل‌ساز نیست.			

مقدار ضرایب t	مقدار بار عاملی	گویه	مقدار پایایی ترکیبی	مقدار آلفای کروباخ	بعد
۷/۴۲	۰/۷۸	در شهر ماکو، جشن‌های مختلفی را در طول سال شاهد هستیم.			
۷/۱۵	۰/۵۴	بازارهای محله‌ای بانشاطی در شهر ماکو وجود دارد.			
-	-	برنامه‌های شاد و سرگرم‌کننده برای خانواده‌ها در ماکو به‌اندازه کافی اجرا نمی‌شود.			
-	-	امکانات کافی برای استفاده از ظرفیت گردشگری در ماکو برای مسافران فراهم نشده است.			
۷/۲۹	۰/۶۴	احساس می‌کنم در ماکو فضای مناسب برای زندگی بانشاط و شاد برای زنان فراهم است.			
۷/۴۲	۰/۷۸	مراکز هنری شهرم مانند نمایشگاه‌ها و کاخ‌موزه با انسان حرف می‌زنند.			
-	-	فکر می‌کنم فضای شادی و نشاط در ماکو هنوز به‌اندازه کافی فراهم نشده است.			
-	-	هم‌مرز بودن با کشور ترکیه برای شهرم امتیاز خوبی محسوب می‌شود که باید از آن استفاده کرد.			
۷/۰۱	۰/۴۸	برخورداری از بیمه‌های درمانی			
۶/۹۹	۰/۴۷	امکان کنترل سلامت جسم			
۷/۳۴	۰/۷۸	برخورداری از هوای پاک و سالم			
۷/۰۹	۰/۵۳	برخورداری از سلامت روان			
۶/۷۵	۰/۳۷	برخورداری از غذای سالم			
۶/۶۷	۰/۳۲	برخورداری از سکونتگاه‌ها سالم (ساخت‌وسازها با استانداردهای پزشکی و...)			
۶/۷۸	۰/۳۸	امکان درمان به‌موقع بیماری			
۶/۷۱	۰/۳۶	امکان برخورداری از اطلاعات کافی به‌هنگام شیوع بیماری			
۷/۳۰	۰/۳۷	هزینه‌های سلامت			
۶/۸۷	۰/۴۱	داشتن محیط سالم برای تعامل اجتماعی			
۷/۴۰	۰/۸۹	تبعیض‌های قومی			
۶/۹۳	۰/۴۴	میزان دسترسی به آب سالم			
۶/۸۵	۰/۴۰	داشتن اطلاعات مرتبط با سلامت و بیماری			
۷/۰۲	۰/۴۹	برخورداری از محیط‌زیست سالم			
۷/۰۴	۰/۵۰	اطلاع از بیماری‌های نوپدید مانند ویروس ایدز و ...			
۷/۰۸	۰/۵۳	امکان مداوا و کنترل بیماری‌ها			

برای ارزیابی میزان تطابق هر یک از ابعاد حق‌به‌شهر که از نظر آماری گویه‌های آن معنادار است و در مدل باقی‌مانده که شامل عدالت فضایی، مشارکت شهری، حق سلامت شهری، شمولیت اجتماعی، حق شهروندی شهری، تعلق شهری، تنوع و سرزندگی شهری است، تحلیل‌عاملی تأییدی به روش حداکثر برآورد درست‌نمایی^۱ برای ارزیابی برازندگی داده‌ها با مدل مورد نظر استفاده شده است.

جدول ۵ اطلاعات مربوط به برازش کلی مدل حق‌به‌شهر را نشان می‌دهد. ریشه میانگین مربعات خطای برآورد، یکی از معیارهای مهم ارزیابی برازش مطلق است. زمانی که مقدار این آماره کمتر از ۰/۰۸ باشد، نشان می‌دهد مدل از برازش خوبی برخوردار است. در خروجی جدول، این مقدار ۰/۰۰۰ و بیانگر آن است که مدل حق‌به‌شهر در بهترین شرایط است. آماره شاخص نیکویی برازش^۲ نیز با توجه به اینکه ۰/۹۸ است، نشان‌دهنده مناسب بودن مدل است. آماره شاخص نیکویی برازش اصلاح‌شده^۳ نیز که معمولاً کمی کمتر از آماره شاخص نیکویی برازش گزارش می‌شود، در حد خیلی خوب (۰/۹۴) قرار دارد؛ بنابراین آماره‌های مذکور بیانگر آن است که مدل حق‌به‌شهر سازگاری مناسبی با داده‌های مورد استفاده دارد.

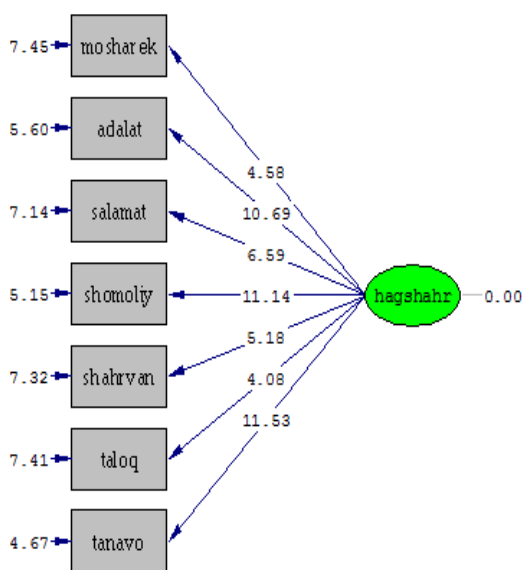
شاخص‌های نسبی، برازندگی مدل موجود را با مدل صفر یا خط پایه - که در آن فرض می‌شود متغیرهای مکنون موجود در مدل ناهمبسته‌اند (مدل استقلال) - مقایسه می‌کنند. اگر آماره شاخص‌های نسبی نزدیک به ۱ و تا حدودی بالای ۰/۹ باشند، نشان‌دهنده آن است که مدل مورد نظر در مقایسه با مدل صفر، مطلوب به حساب می‌آید. براساس نتایج جدول ۵، مقدار آماره شاخص برازش افزایشی^۴، شاخص برازش تطبیقی^۵، شاخص نرم‌شده برازندگی^۶، شاخص برازش غیرنرم^۷ و شاخص برازش نسبی^۸ همگی بالای ۰/۹ هستند که نشان می‌دهد تحلیل‌عاملی تأییدی حق‌به‌شهر نسبت به مدل خط پایه مناسب است و مدل مورد نظر برازش خیلی خوبی دارد.

جدول ۵. ارزیابی شاخص‌های برازش مدل حق‌به‌شهر

مدل برازش داده‌شده	مقدار مطلوب	نام شاخص
۰/۰۰۰	کوچک‌تر از ۰/۰۸	ریشه میانگین مربعات خطای برآورد (RMSEA)
۰/۹۸	بزرگ‌تر از ۰/۹	شاخص نیکویی برازش (GFI)
۰/۹۴	بزرگ‌تر از ۰/۹	شاخص نیکویی برازش اصلاح‌شده (AGFI)
۰/۹۹	بزرگ‌تر از ۰/۹	شاخص برازش افزایشی (IFI)
۰/۹۹	بزرگ‌تر از ۰/۹	شاخص برازش تطبیقی (CFI)
۰/۹۸	بزرگ‌تر از ۰/۹	شاخص نرم شده برازندگی (NFI)
۰/۹۹	بزرگ‌تر از ۰/۹	شاخص برازش غیر نرم (NNFI)
۰/۹۶	بزرگ‌تر از ۰/۹	شاخص برازش نسبی (RFI)
۹/۶۷	-	Chi-Square
۱۲	-	درجه آزادی

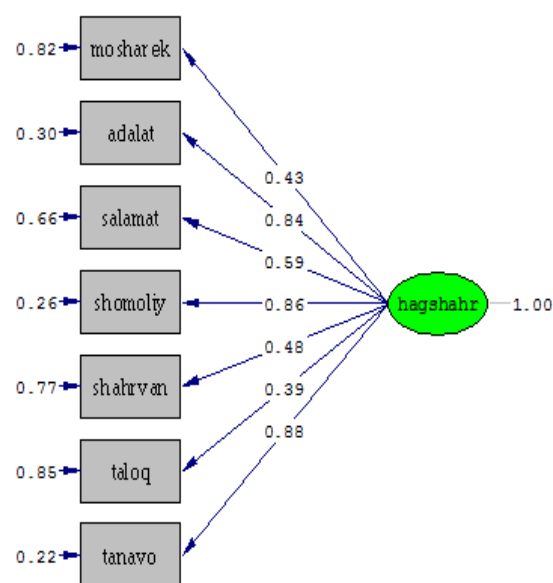
1. Maximum Likelihood
2. GFI
3. AGFI
4. IFI
5. CFI
6. NFI
7. NNFI
8. RFI

در ادامه، مدل نهایی حق به شهر در دو حالت برآورد استاندارد^۱ و برآورد مقادیر^۲ t آمده است. نتایج شکل ۱ حاکی از آن است که میزان بارهای عاملی همه ابعاد حق به شهر بیشتر از ۰/۳ (مشارکت شهری با ۰/۴۳، عدالت فضایی ۰/۸۴، حق سلامت شهری ۰/۵۹، شمولیت اجتماعی ۰/۸۶، حق شهروندی ۰/۴۸، تعلق شهری ۰/۳۹، تنوع و سرزندگی شهری ۰/۸۸) و ضرایب t همه آنها نیز بیشتر از ۱/۹۶ و معنادار است. همچنین مقدار پایایی ترکیبی محاسبه شده برای عامل تعلق شهری ۰/۸۸ است که پایایی خیلی مناسب مدل اندازه گیری حق به شهر را نشان می دهد.

Chi-Square=9.76, df=12, P-value=0.63731, RMSEA=0.000

(ب) مقادیر t

Chi-Square=9.76, df=12, P-value=0.63731, RMSEA=0.000

(الف) مقادیر استاندارد شده

شکل ۱. تحلیل عاملی تأییدی حق به شهر

۷. بحث و نتیجه گیری

مقیاس یابی و اعتباربخشی به آن، نقطه ورود به تحلیل های پارامتریک پرتوانی است که در صورت ضعف آن به لحاظ اعتبار، یافته ها در حالت بی اعتباری یا حداقل کم اعتباری قرار خواهند گرفت. در تحقیق حاضر نیز به دلیل نبود مقیاسی که از اعتبار لازم برخوردار باشد که در سنجش مؤلفه های سازه حق به شهر استفاده شود، مؤلفه های اصلی این سازه با توجه به آرای لوفور و هاروی و سایر نظریه های حق به شهر استخراج شدند.

گفتنی است در این تحقیق، نظریه حق به شهر از جمله نظریه هایی است که از داخل آن، سازه های بسیار مهمی استخراج شده است که در مطالعه حاضر پس از بررسی بیشتر پژوهش های انجام یافته، سرانجام مشارکت شهری، عدالت فضایی، تنوع و سرزندگی شهری،

حق متفاوت بودن، شمولیت اجتماعی، حق سلامت شهری و حق شهروندی انتخاب و برای هر سازه گویه‌های متناسب با چارچوب نظری پژوهش طراحی شد. در مرحله بعد و پس از انجام عملیات میدانی، پایایی گویه‌ها با ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد که در مجموع همه گویه‌های سازه‌ها در حد زیاد بود و سازه حق متفاوت بودن در حد متوسط محاسبه شد. سپس آزمون تحلیل عاملی تأییدی برای بررسی درستی تبیین و مطابقت واریانس‌های متغیرهای مشاهده شده با الگوهای تعیین شده انجام گرفت. همچنین ارزیابی شاخص‌های برازش سازه حق به شهر نیز حاکی از آن بود که همه شاخص‌های مطلق و نسبی این سازه نسبت به مدل خط پایه مطلوب است و مقیاس حق به شهر از برازش خیلی خوبی برخوردار است.

نظر به اهمیت سازه حق به شهر و اندازه‌گیری آن، یافتن ابزاری مناسب و قابل اعتماد برای اندازه‌گیری حق به شهر را ضروری و مهم ساخت. نتایج نشان داد مؤلفه‌های پرسشنامه حق به شهر می‌توانند توصیف مناسبی از این متغیر ارائه کنند. در عین حال گفتنی است روایی آن تأیید شد. نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان داد سازه‌های استخراج شده برای مقیاس حق به شهر در این پژوهش، توانایی تبیین واریانس‌های متغیرهای مشاهده شده را مطابق با الگوی تعیین شده دارند. پس از اطمینان از روایی پرسشنامه، پایایی این پرسشنامه در مجموع و برحسب ابعاد بررسی شد که مورد تأیید بود. در این راستا آماره آلفای کرونباخ، اعتماد بر گویه‌های پرسشنامه حق به شهر را در این مطالعه به خوبی ارزیابی کرد؛ بنابراین مقیاس حق به شهر اعتبار و قابلیت اعتماد آن مورد تأیید است و می‌توان از این ابزار برای سنجش حق به شهر استفاده کرد.

پیشنهاد‌های ذیل در راستای یافته‌های تحقیق بدین شرح‌اند: الف) انجام تحقیقات و پژوهش در شهرهای مختلف و متفاوت برای ارزیابی و استخراج مقوله‌ها و شاخص‌های بومی شده برای سازه حق به شهر؛ ب) استفاده از ابزارها و روش‌های متفاوت برای ارزیابی و آزمون شاخص‌ها و مقوله‌های سازه حق به شهر مانند روش کیفی با ابزار مصاحبه یا روش ترکیبی و...؛ پ) استفاده از نظریات سایر نظریه پردازان مهم مانند پرسل، دون میشل و... برای استخراج ابعاد و مقوله‌های سازه حق به شهر.

مأخذ مقاله: مستخرج از رساله دکتری نویسنده چهارم با عنوان «مطالعه جامعه‌شناختی ادراک حق به شهر و عوامل مرتبط با آن؛ مورد مطالعه: شهروندان بالای ۲۰ سال شهر ماکو» گروه جامعه‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی دانشگاه تبریز. در این مقاله، تعارض منافی وجود ندارد.

منابع

- آرایی، وحید، قاسمی، ابوالفضل و معینی‌فر، یاسر (۱۳۹۶). توصیه‌های سیاستی موانع تحقق‌پذیری حکمرانی خوب در اداره امور عمومی (مطالعه موردی: فرمانداری و شهرداری شهرستان مینودشت). *مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی*، ۷(۲۵)، ۱۱۳-۱۳۳.
- ابراهیمی، محمد، علوی، سید علی، مشکینی، ابوالفضل و صدری، حسین (۱۳۷۸). رهیافتی نو در توسعه شهری مبتنی بر رویکرد حق به شهر. *دانش شهرسازی*، ۶(۲)، ۶۱-۸۵. <https://doi.org/10.22124/upk.2022.21835.1742>
- احمدی، محمد، حاتمی‌نژاد، حسین، پوراحمد، احمد، زیاری، کرامت‌الله و زنگنه شهرکی، سعید (۱۳۹۸). بررسی و تحلیل متغیرهای حق به سلامت شهری (مطالعه موردی: شهر بجنورد). *مجله پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری*، ۷(۲)، ۲۸۵-۳۰۹. <https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2019.275558.1055>
- اشتیاقی، معصومه، شارع‌پور، محمود و فاضلی، محمد (۱۳۹۹). مطالعه پدیدارشناختی تجربه زیسته شهروندان تهرانی از مضامین حقوق شهروندی (مطالعه موردی: حمل‌ونقل عمومی شهر تهران). *علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد*، ۱۷(۲)، ۹۱-۱۲۳. <https://doi.org/10.22067/social.2021.68124.1004>

- پورمحمدی، محمدرضا، روستایی، شهرپور و خضرنژاد، پخشان (۱۳۹۸). بررسی نقش حق به شهر بر احساس تعلق در میان گروه‌های جنسیتی (مطالعه موردی: فضاهای عمومی ارومیه). *فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری*، ۷(۱)، ۱۹-۱. <https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2019.253785.878>
- پیری، اسما، قلی‌پور، سیاوش و امیری، نادر (۱۳۹۸). حق بر شهر محله صادقیه در کلان‌شهر کرمانشاه. *مطالعات اقتصاد سیاسی بین‌الملل*، ۲(۲)، ۶۸۷-۷۱۲. <https://doi.org/10.22126/ipes.2020.4484.1171>
- حبیبی، سید محسن و امیری، مریم (۱۳۹۴). حق به شهر؛ شهر موجود و شهر مطلوب آنچه که هست و آنچه که باید باشد. *پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران (نامه علوم اجتماعی)*، ۵(۲)، ۳۰-۹. <https://doi.org/10.22059/ijar.2015.59014>
- خدیاری مطلق، صفیه، شارع‌پور، محمود و تولایی، نوین (۱۳۹۶). بررسی تأثیر شاخص‌های مطلوبیت فضای شهری بر میزان تحقق حق به شهر (مورد مطالعه: شهر بابلسر). *مجله جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، ۴(۹)، ۱۸۹-۲۲۵. <https://doi.org/10.22080/ssi.2017.1564>
- رفعیان، مجتبی و الوندی‌پور، نینا (۱۳۹۴). مفهوم‌پردازی اندیشه حق به شهر، در جست‌وجوی مدلی مفهومی. *مجله جامعه‌شناسی ایران*، ۱۶(۲)، ۴۷-۲۵. <https://dori.net/dor/20.1001.1.17351901.1394.16.2.2.8>
- رهبری، لادن و شارع‌پور، محمود (۱۳۹۱). جنسیت و حق به شهر: آزمون نظریه لوفور در تهران. *مجله جامعه‌شناسی ایران*، ۱۵(۱)، ۱۱۶-۱۴۱. <https://dori.net/dor/20.1001.1.17351901.1393.15.1.5.2>
- زارع شاه‌آبادی، اکبر، بنیاد، لیلی و غلامی، میثم (۱۳۹۹). بررسی رابطه حق به شهر و احساس امنیت اجتماعی در بین شهروندان شهر یزد. *فصلنامه علمی برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۱۰(۳۹)، ۱۰۹-۱۲۴. <https://dori.net/dor/20.1001.1.22516735.1399.10.39.8.0>
- سنایی، مجید، وفادار سورکی، رضا و عاطفی، کتابون (۱۴۰۱). سنجش افتراقات فضایی تحقق حق به مشارکت و اختصاص دهی شهر به خود در پرتو اندیشه حق به شهر در شهر هجیرود-شهرستان چالوس. *برنامه‌ریزی و توسعه محیط شهری*، ۲(۵)، ۴۵-۶۰. [10.30495/juepd.2023.1984805.1184](https://doi.org/10.30495/juepd.2023.1984805.1184)
- شارع‌پور، محمود، رفعت‌جاه، مریم و رهبری، لادن (۱۳۹۴). جایگاه شهروندان تهرانی در نردبان آرنستاین: بررسی جنسیتی بعد مشارکتی حق به شهر. *فصلنامه رفاه اجتماعی*، ۱۵(۵۷)، ۱۷۷-۲۰۳.
- صفری، مرضیه، شمعی، علی، موحد، علی، و شاه‌حسینی، پروانه (۱۳۹۹). تأثیر حضور در فضای زنانه بر حق زنان به شهر با نقش تعدیل‌گر انگیزه (مورد مطالعه: پارک‌های بانوان شهر اصفهان). *توسعه محلی روستایی-شهری (توسعه روستایی)*، ۱۲(۲)، ۴۱۵-۴۴۵. [10.22059/JRD.2021.313733.668599](https://doi.org/10.22059/JRD.2021.313733.668599)
- علاءالدینی، پویا و جمشیدی‌نسب، مریم (۱۳۹۴). مسکن مهر و حق به شهر جماعت‌های جدید: مطالعه موردی پروژه پرد. *توسعه محلی روستایی - شهری (توسعه روستایی)*، ۷(۲)، ۲۴۱-۲۵۸. [10.22059/JRD.2015.60562](https://doi.org/10.22059/JRD.2015.60562)
- فنی، زهره و احمدی، لیلا (۱۳۹۹). زنان و جست‌جوی حق به شهر در پیاده‌راه‌های جنسیتی (مورد مطالعه: منطقه ۶ شهرداری تهران). *فصلنامه توسعه اجتماعی*، ۱۵(۱)، ۷۱-۱۰۰. [10.22055/QJSD.2020.16735](https://doi.org/10.22055/QJSD.2020.16735)
- کاظمی، کیارش و تنگچی مهیاری، میلاد (۱۳۹۶). جهانی‌شدن و تأثیر آن بر حق به شهر. *مدیریت شهری*، ۱۶(۴۶)، ۶۱-۷۰.
- کتابچی، عماد و ولی‌بیگی، مائده (۱۳۹۹). نقش حق بر شهر در ارتقای حقوق شهروندی. *مجله معماری‌شناسی*، ۳(۱۶)، ۱-۱۴.
- لوفور، هانری (۱۹۹۱). *فضا، تفاوت، زندگی روزمره؛ خوانش هانری لوفور*. ترجمه افشین خاکباز و محمد فاضلی. تهران: تیسرا.
- محمدی، مریم و کاظمی، کیارش (۱۳۹۹). بازخوانی یک طرح شهری با بهره‌گیری از انگاره حق به شهر - مجتمع تجاری عرش آلودانیه تهران. *فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای*، ۵(۱۵)، ۸۹-۱۱۷. <https://doi.org/10.22054/urdp.2021.56519.1264>
- مداح، هما و روشنفکر، پیام (۱۳۹۴). حق به شهر: از اندیشه تا عمل، نشریه هفت شهر، ۴(۴۹-۵۰)، ۵۸-۷۳.
- ویسی، فرزانه و چاره‌جو، فرزین (۱۴۰۰). تبیین نقش عوامل مؤثر بر تعلق مکانی در بافت‌های شهری (مطالعه موردی: بافت‌های قدیم، میانی، جدید و حاشیه‌ای شهر سهندج). *مجله جغرافیای و توسعه فضای شهری*، ۱(۱)، ۱۶۵-۱۸۴. <https://doi.org/10.22067/jgusd.2021.67174.0>

هاروی، دیوید (۱۹۳۵). حق‌به‌شهر، ریشه‌های شهری بحران‌های مالی. ترجمه خسرو کلانتری. تهران: مهر ویستا.

- Ahmadi, M., Hataminejad, H., Pourahmad, A., Ziyari, K., & Zanganeh Shahraki, S. (2018). Investigating and analyzing the variables of the right to urban health (Case study: Bojnourd city). *Journal of Geographical Research in Urban Planning*, 7(2), 285-309. (In Persian)
- Aladdini, P., & Jamshidi Nesab, M. (2014). Mehr House and right to the city of new congregations: a case study of Parand project. *Rural-Urban Local Development (Rural Development)*, 7(2), 241-258. <https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2019.275558.1055> (In Persian)
- Vaddiraju, A. K. (2016). Urban governance and right to the city. *Economic and Political Weekly*, 21-23.
- Araei, V., Ghasemi, A., & Moinifar, Y. (2016). Policy recommendations of the obstacles to the realization of good governance in public affairs administration (Case study: governorship and municipality of Minodasht city). *Strategic Studies of Public Policy*, 7(25), 113-133. (In Persian)
- Bassett, S. M. (2013). *The role of spatial justice in the regeneration of urban spaces*. Groningen, The Netherlands. MUP Cap stone.
- Ebrahimi, M., Alavi, S. A., Meshkini, A., & Sadri, H. (1378). A new approach in urban development based on the right to the city approach. *Knowledge of Urban Planning*, 6(2), 61-85. <https://doi.org/10.22124/upk.2022.21835.1742> (In Persian)
- Fani, Z., & Ahmadi, L. (2019). Women and the search for the right to the city in gendered sidewalks (Case study: District 6 of Tehran Municipality). *Social Development Quarterly*, 15(1), 71-100. (In Persian)
- Habibi, S. M., & Amiri, M. (2014). Right to the city; the existing city and the desirable city of what is and what should be. *Iranian Anthropological Researches (Journal of Social Science)*, 5(2), 9-30. <https://doi.org/10.22059/ijar.2015.59014> (In Persian)
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2009). Multivariate data analysis. Uppersaddle River. *Multivariate Data Analysis (7th ed) Upper Saddle River*, 5(3), 207-219.
- Harvey, D. (2008) The Right to the city. *New Left Review*, 53, 23-40.
- Ishtiahi, M., Sharepour, M., & Fadeli, M. (2019). A phenomenological study of the lived experience of Tehrani citizens from the themes of citizenship rights (Case study: public transportation in Tehran). *Social Sciences, Ferdowsi University of Mashhad*, 17(2), 91-123. <https://doi.org/10.22067/social.2021.68124.1004> (In Persian)
- Kazemi, K., & Tophangchi Mahiari, M. (2016). Globalization and its impact on the right to the city. *Urban Management*, 16(46), 61-70. (In Persian)
- Ketabchi, E., & Valibeigi, M. (2019). The role of the right to the city in promoting citizenship rights. *Journal of Architecture*, 3(16), 1-14. (In Persian)
- Khodayari Motlaq, S., Sharepour, M., & Tulai, N. (2016). Investigating the effect of urban space desirability indicators on the degree of realization of the right to the city (Case study: Babolsar city). *Journal of Sociology of Social Institutions*, 4(9), 189-225. <https://doi.org/10.22080/ssi.2017.1564> (In Persian)
- Lim, S. B., Mazhar, M. U., Malek, J. A., & Yigitcanlar, T. (2021). The right or wrong to the City? Understanding citizen participation in the pre-and post-COVID-19 Eras in Malaysia. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 7(4), 238.
- Madah, Homa & Roshanfekar, Payam (2014). The right to the city, from thought to action, *Haft Shahr Magazine*, 4(49-50), 73-58 (In Persian)
- Ma, L., Kent, J. L., & Mulley, C. (2018). Transport disadvantage, social exclusion, and subjective well-being. *Journal of Transport and Land Use*, 11(1), 31-47.
- Merrifield, A. (2011). The right to the city and beyond: notes on a Lefebvrian re-conceptualization. *City*, 15(3-4), 473-481.
- Mohammadi, M., & Kazemi, K. (2019). Rereading an urban plan using the concept of the right to the city - Arsh Ajudaniye commercial complex in Tehran. *Urban and Regional Development Planning Quarterly*, 5(15), 89-117. <https://doi.org/10.22054/urdp.2021.56519.1264> (In Persian)

- Muluneh, M. D., Stulz, V., Francis, L., & Agho, K. (2020) Gender based violence against women in sub-Saharan Africa: a systematic review and meta-analysis of cross-sectional studies. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(3), 903.
- Piri, A., Qolipour, S., & Amiri, N. (2018). The right to the city of Sadeghieh neighborhood in the metropolis of Kermanshah. *International Political Economy Studies*, 2(2), 687-712. <https://doi.org/10.22126/ipes.2020.4484.1171> (In Persian)
- Pourmohammadi, M. R., Rausti, Sh., & Khizranjad, P. (2018). Investigating the role of the right to the city on the sense of belonging among gender groups (Case study: Urmia public spaces). *Urban Planning Geographical Research Quarterly*, 7(1), 1-19. <https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2019.253785.878> (In Persian)
- Rahbari, L., & Sharapour, M. (2011). Gender and the right to the city: Testing Lefebvre's theory in Tehran. *Iranian Journal of Sociology*, 15(1), 116-141. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17351901.1393.15.1.5.2> (In Persian)
- Rafiyani, M., & Alvandipour, N., (2014). Conceptualizing the idea of the right to the city, in search of a conceptual model. *Iranian Journal of Sociology*, 16(2), 25-47. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17351901.1394.16.2.2.8> (In Persian)
- Safari, M., Shamai, A., Mowahed, A., & Shah Hosseini, P. (2019). The effect of presence in the women's space on women's right to the city with the moderating role of motivation (Case study: women's parks in Isfahan). *Rural-Urban Local Development (Rural Development)*, 12(2), 415-445. [10.22059/JRD.2021.313733.668599](https://doi.org/10.22059/JRD.2021.313733.668599) (In Persian)
- Sanai, M., Fafadar Suraki, R., & Atefi, K. (2022). Measuring the spatial differences of the realization of the right to participate and assigning the city to oneself in the light of the idea of the right to the city in the city of Hachiroud-Chalos. *Urban Environment Planning and Development*, 2(5), 45-60. [10.30495/juepd.2023.1984805.1184](https://doi.org/10.30495/juepd.2023.1984805.1184)(In Persian)
- Sharapour, M., Rifatjah, M., & Rahbari, L. (2014). The position of Tehrani citizens in Arnstein's ladder: A gender analysis of the participatory dimension of the right to the city. *Social Welfare Quarterly*, 15(57), 177-203. (In Persian)
- Veisi, F. E., & Charejo, F. (2021). Explaining the role of factors affecting place belonging in urban contexts (case study: old, middle, new and marginal contexts of Sanandaj city). *Journal of Geography and Urban Space Development*, 8(1), 165-184. <https://doi.org/10.22067/jgusd.2021.67174.0> (In Persian)
- Zare Shahabadi, A., Foundation, L., & Gholami, M. (2019). Investigating the relationship between the right to the city and the feeling of social security among the citizens of Yazd. *Regional Planning Scientific Quarterly*, 10(39), 109-124. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22516735.1399.10.39.8.0> (In Persian)
- Zumelzu, A. & Estrada, M. & Moya, M. & Troppa, J. (2022) Experiencing public spaces in southern chile: analyzing the effects of the built environment on walking perceptions. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(19), 12577.